

Nauczyciel nie jest sam. Implikacje strategii opracowywania tekstu w pracy nauczyciela

Istnieje wiele interesujących strategii nauczania oraz uczenia się, z których podczas zajęć może korzystać nauczyciel. Ich niebywałym atutem jest, między innymi, to, że sprzyjają rozwijaniu u uczniów umiejętności mówienia, a co więcej – mówienia dla uczenia się. Takim właśnie wybranym strategiom poświęcam niniejszy tekst.

Profesja nauczyciela należy do wyjątkowych i wymagających. „Dobry” nauczyciel musi nieustannie rozwijać własne kompetencje i umiejętności, aktualizować posiadane wiadomości. Oczekuje się również od niego, że będzie organizował proces nauczania – uczenia się w sposób atrakcyjny dla uczniów oraz efektywny. Nie jest to zadanie łatwe. Warto pamiętać o tym, iż nauczyciel nie pozostaje z tym trudnym przedsięwzięciem sam. Ma do dyspozycji publikacje naukowe, może skorzystać z pomocy (porady) przedstawicieli nauki, a także koleżanek i kolegów – nauczycieli (często bardziej doświadczonych, doskonale pracujących z młodszymi partnerami procesu kształcenia).

W poprzednim artykule tego numeru czasopisma *Mówić „jakoś” każdy może – szkoła mówić Ci pomoże? Istota mówienia w procesie nauczania – uczenia się oraz blokady rozwoju mówienia w szkole* wyraźnie eksponuję znaczenie mówienia dla uczenia się oraz zachęcam nauczycieli do stwarzania uczniom okazji do wypowiedzania się (mam na myśli świadome i przemyślane kreowanie sytuacji edukacyjnych sprzyjających zajmowaniu i prezentowaniu przez uczniów określonego stanowiska). Zwracam szczególną uwagę na stawianie pytań (zarówno przez uczniów, jak i nauczycieli), które są stymulatorami rozwoju poznawczego. Mając na uwadze zasygnalizowany problem, przedstawiam cztery strategie nauczania i uczenia się, które, dzięki zapewnieniu interaktywnej, autentycznej pracy z tekstem, korzystnie wpływają na sferę poznawczą posługujących się nimi osób. Strategie, które proponuję to: *6 P, Dlaczego? ... Dlaczego? ... Dlaczego?, Sztuka streszczania, czyli magnetyzm słów* oraz *Mądrej głowie dość dwie słowie ...* W sposób bardzo lapidarny przedstawię charakterystykę każdej z nich.

6 P

6 P to strategia opracowywania, która pomaga uczniom zapamiętać i zrozumieć przeczytany tekst. *6 P* to sześć kroków, które uczeń powinien wykonać, podejmując pracę z tekstem.

Oznaczają one kolejno: Przejrzyj, Pytaj, Przeczytaj, Pomyśl, Powiedz, Powtórz. Uczniowi można zaprezentować ją w następujący sposób:

Gdy pracujesz z tekstem, postępuj zgodnie z następującymi krokami:

KROK 1. PRZEJRZYJ

Przejrzyj tekst, z którym pragniesz się zapoznać. Zwróć uwagę na: tytuł, podtytuły, elementy wyróżnione „grubszą” czcionką, fotografie, schematy, wykresy, ilustracje, streszczenie. Sprawdź, czy na marginesach autor (autorzy) wyjaśnił ważne pojęcia. Przewiduj, czego dotyczy tekst.

KROK 2. PYTAJ

Teraz posiadasz już ogólną orientację dotyczącą treści tekstu. Postaw pytania, na które, Twoim zdaniem, można odpowiedzieć po zapoznaniu się z treścią tekstu. Zapisz je na kartce.

KROK 3. PRZECZYTAJ

W tym momencie jesteś przygotowany do dokładnego zapoznania się z treścią tekstu. Przeczytaj go uważnie. Zwróć uwagę na główne myśli i szukaj odpowiedzi na pytania, które postawiłeś (pytania z kroku 2.).

KROK 4. POMYŚL

Wyobraź sobie, co czytasz. Spróbuj powiązać informacje zawarte w tekście z tym, co już na ten temat wiesz.

KROK 5. POWIEDZ

Odpowiedz głośno na pytania, które postawiłeś w kroku 2. Staraj się nie zaglądać do tekstu. Odtwórz z pamięci ważne fakty.

KROK 6. POWTÓRZ

Przejrzyj raz jeszcze tekst. Jeśli uznasz, że to konieczne, przeczytaj go ponownie we fragmentach lub w całości, a następnie po raz drugi odpowiedz na pytania z kroku 2. (Arends, 1994, s. 495).

Do atutów tej strategii należą, między innymi:

- „pobudzanie intelektualne” ucznia,
- rozwijanie zdolności skupiania uwagi,
- zachęcanie do selekcji wiedzy uprzedniej,
- rozwijanie zdolności planowania,
- stymulowanie rozwoju myślenia dywergencyjnego,
- stwarzanie okazji do uczenia się w grupie,
- zachęcanie do dyskusji,
- rozwijanie umiejętności czytania interaktywnego.

Dlaczego? ... Dlaczego? ... Dlaczego?

Dlaczego? ... Dlaczego? ... Dlaczego? to strategia, której istotą jest rozwijanie umiejętności stawiania pytań. Ponadto sprzyja ona utrwalaniu wiedzy uczniów, koreluje z wiedzą, którą uczniowie na dany temat posiadają, pomaga im w zrozumieniu i zapamiętaniu nowych informacji. Posługiwanie się nią obejmuje następujące etapy:

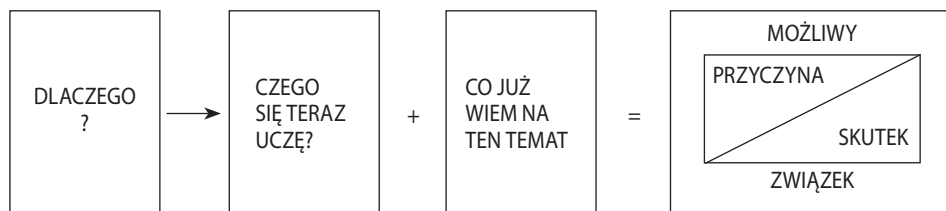
1. Zaprezentowanie uczniom określonych pytań typu *dlaczego*, korelujących z aktualnie realizowanym przez nich materiałem (tematem) (pytania mogą dotyczyć tekstu, o przeczytanie którego nauczyciel prosi wychowanków).

- Zapoznanie uczniów z wzorem: Odpowiedź na pytanie *dlaczego* (patrz rys. 1). Konsekwencją stawiania pytań typu *dlaczego* jest zadawanie kolejnych pytań: *Czego się teraz uczyć?, Jak się uczyć?, Co już wiem?* Dzięki temu uczniowie pracują z tekstem w dwojaki sposób: (1) szukają w tekście wskazówek, które wiążą ważne informacje oraz (2) wykorzystują własną wiedzę uprzednią, która może pomóc im w wyjaśnieniu pytań typu *dlaczego*.
- Praca uczniów nad tekstem w parach – uczniowie formułują pytania rozpoczynające się od słowa „dlaczego”, a następnie wspólnie wypracowują odpowiedzi na te pytania. Gdy nabędą praktyki w stawianiu poprawnych pytań ze słowem „dlaczego”, mogą w diadach przygotować serię takich pytań do określonego fragmentu tekstu, których adresatami będą koledzy z klasy.

Do atutów tej strategii należą:

- angażowanie uczniów w aktywną formę stawiania pytań i wykraczanie poza poziom dosłownego rozumienia tekstu,
- poszukiwanie przez uczniów związków pomiędzy informacjami, których źródłem jest określony tekst,
- przyjmowanie przez uczniów zaangażowanej postawy przy stawianiu pytań,
- efektywne zapamiętywanie informacji zawartych w tekście (D. Buehl, *Strategie aktywnego nauczania, czyli jak efektywnie nauczać i skutecznie uczyć się*. Wydawnictwo Edukacyjne, Kraków 2004, s. 64-66).

WZÓR – ODPOWIEŹ NA PYTANIE DLACZEGO

Rys. 1. Wzór – odpowiedź na pytanie *dlaczego* (D. Buehl, *Strategie aktywnego nauczania czyli jak efektywnie nauczać i skutecznie uczyć się*, Wydawnictwo Edukacyjne, Kraków 2004, s. 65)

Sztuka streszczania, czyli magnetyzm słów

Istotą strategii *Sztuka streszczania, czyli magnetyzm słów* jest rozpoznanie w tekście kluczowych słów bądź pojęć, które uczniowie następnie wykorzystają, redagując streszczenie tekstu. Pracę tą strategią wytyczają następujące kroki:

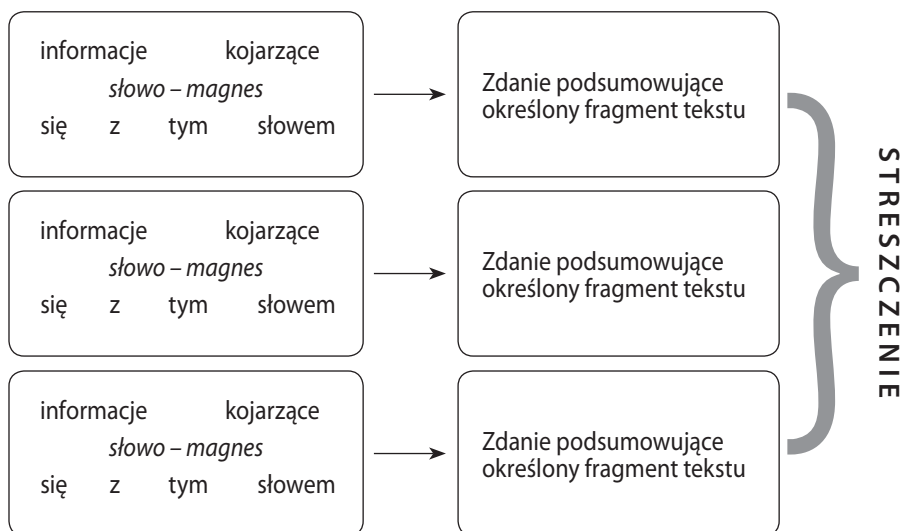
- Wyjaśnienie uczniom pojęcia *słów – magnesów*, odwołując się do właściwości magnesu, które ujawniają się w kontakcie z metalem (już na tym etapie uczniowie czytają określony fragment tekstu i wspólnie z nauczycielem wskazują terminy kluczowe, z którymi szczegóły tekstu mają związek).
- Zapisywanie na tablicy wspólnie z uczniami *słów – magnesów* oraz kojarzących się z nimi szczegółów wywiedzionych z określonego fragmentu tekstu (każdy termin wraz ze szczegółami zapisywany jest przez uczniów na osobnej karcie).
- Zachęcenie uczniów do opracowania kart ze *słowami – magnesami* oraz kojarzącymi się z nimi informacjami (każde słowo opracowane jest na oddzielnej karcie; uczniowie powinni pracować w grupach; powstałe karty dotyczą całego tekstu).

4. Zaprezentowanie uczniom przykładu, w jaki sposób można na jednej karcie rozplanować, opracować, a następnie połączyć informacje, by powstało zdanie podsumowujące dany fragment tekstu.
5. Zespołowa praca uczniów polegająca na zredagowaniu jednego (ewentualnie dwóch) zdania stanowiącego podsumowanie każdej karty.
6. Redagowanie streszczenia przeczytanego tekstu oraz publiczne prezentowanie pracy (złożone jest ono ze zdań podsumowujących poszczególne karty; zdania te powinny być odpowiednio połączone – uczniowie powinni posłużyć się łącznikami, by streszczenie przyjęło formę płynnej, logicznej wypowiedzi pisemnej).

Strategię tę cechują następujące atuty:

- nabieranie przez uczniów doświadczenia w przekładaniu kluczowych pojęć na własny język,
- rozumienie przez uczniów przeczytanego tekstu,
- rozwijanie u uczniów umiejętności dostrzegania w tekście głównych założeń oraz skorelowanych z nimi istotnych informacji,
- zaangażowanie uczniów w redagowanie sensownej syntezy materiału, z którym się zapoznali (D. Buehl, *Strategie aktywnego nauczania, czyli jak efektywnie nauczać i skutecznie uczyć się*, Wydawnictwo Edukacyjne, Kraków 2004, s. 95-97).

Praktyczne zastosowanie strategii *Sztuka streszczania, czyli magnetyzm słów*

Rys. 2. Schemat praktycznego zastosowania strategii *Sztuka streszczania, czyli magnetyzm słów* (opracowane na podstawie D. Buehl, *Strategie aktywnego nauczania czyli jak efektywnie nauczać i skutecznie uczyć się*, Wydawnictwo Edukacyjne, Kraków 2004)

Mądrej głowie dość dwie słowie ...

Strategia *Mądrej głowie dość dwie słowie ...* ma niezwykle uniwersalny charakter – może być stosowana do szerokiego spektrum materiałów. Wykorzystywanie jej związane jest z podjęciem następujących czynności:

1. Wybranie 10-15 pojęć lub terminów kluczowych z tekstu przeznaczonego do czytania (wśród nich powinny figurować zarówno terminy znane uczniom, jak i takie, których zrozumienie podczas czytania sprawi im trudność).
2. Formułowanie przez uczniów zdań zawierających wskazane terminy (w jednym zdaniu uczniowie powinni użyć co najmniej dwóch pojęć; warto poprosić uczniów, by podjęli próbę przewidywania, w jaki sposób terminy te mogą być wykorzystane w przeznaczonym do czytania tekście).
3. Konfrontacja z tekstem (uczniowie oceniają każde samodzielnie sformułowane zdanie pod kątem tego, czy jest prawdziwe, czy nieprawdziwe).
4. Zmiana konstrukcji zdań (uczniowie wprowadzają do własnych zdań zmiany, by powstała notatka korelowała z treścią przeczytanego tekstu; mogą dopisać zupełnie nowe, znaczące zdania).

Atuty tej strategii przedstawiają się następująco:

- zapoznanie się uczniów z terminami kluczowymi jeszcze przed przystąpieniem do lektury,
- zaangażowanie uczniów w przewidywanie zawartości tekstu,
- współwyznaczanie przez uczniów celów, dla których przystępują do lektury określonego tekstu,
- aktywne korzystanie przez uczniów z własnej wiedzy uprzedniej i dzielenie się nią z innymi uczestnikami sytuacji edukacyjnej (D. Buehl, *Strategie aktywnego nauczania, czyli jak efektywnie nauczać i skutecznie uczyć się*. Wydawnictwo Edukacyjne, Kraków 2004, s. 111-113).

Identyfikator strategii pracy z tekstem, czyli obszary (płaszczyzny) stymulowane przez poszczególne strategie

Kryteria	6 P	Dlaczego?... Dlaczego?... Dlaczego?	Sztuka streszczenia	Mądrzej głowie dość dwie słowie...
Procesy poznawcze	przed nauką aktywowanie – skupianie uwagi w trakcie selekcjonowanie – planowanie	w trakcie nauki selekcjonowanie – planowanie	po nauce integrowanie – zastosowanie	przed nauką aktywowanie – skupianie uwagi w trakcie nauki selekcjonowanie – planowanie
Ramy tekstowe	problem – rozwiązanie	przyczyna – skutek	pojęcie – termin nazywający	pojęcie – termin nazywający
Ćwiczenia dla uczniów	– czytanie interaktywne – budowanie umiejętności uczenia się	– czytanie interaktywne – budowanie umiejętności uczenia się	– rozwijanie słownictwa – pobudzanie do pisania – budowanie umiejętności uczenia się	– rozwijanie słownictwa – burza mózgów – pobudzanie do pisania

Rys. 3. Identyfikator strategii pracy z tekstem, czyli obszary (płaszczyzny) stymulowane przez poszczególne strategie (opracowanie własne na podstawie R. I. Arends, *Uczymy się nauczać*. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne Spółka Akcyjna, Wydanie trzecie zmienione, Warszawa 1994 oraz D. Buehl, *Strategie aktywnego nauczania, czyli jak efektywnie nauczać i skutecznie uczyć się*, Wydawnictwo Edukacyjne, Kraków 2004)

Nie ulega wątpliwości, że wskazane strategie sprzyjają mowie dla uczenia się oraz stymulują rozwój poznawczy uczniów. Pozwalają uczniom nie tylko efektywnie pracować z określonym tekstem, lepiej zapamiętać istotne informacje oraz czynić nad nim namysł, ale także właściwie wykorzystywane przez nauczyciela stwarzają młodym ludziom okazję do podejmowania *na głos* rozważań intelektualnych.

Literatura

- Arends R. I. (1994). *Uczymy się nauczać*. Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i pedagogiczne Spółka Akcyjna, Wydanie trzecie zmienione
- Buehl D. (2004). *Strategie aktywnego nauczania czyli jak efektywnie nauczać i skutecznie uczyć się*. Kraków: Wydawnictwo Edukacyjne